

Куттығалиева Анархан Райымовнаның «Қазақстанда отбасы, ана мен әке және баланы әлеуметтік қорғау: теориялық және тәжірибелік мәселелері» тақырыбындағы 6D030100-«Құқықтану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындаған докторлық диссертациясына ресми рецензенттің берген

СЫН ШІКІРІ

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі және жалпы ғылыми, жалпы мемлекеттік бағдарламалармен (практикалық және ғылым мен техника дамуының сұраныстарымен) байланысы.

Диссертациялық зерттеу жұмысы адамзат қоғамының барлық өмірінде, оның қалыптасуы мен дамуында маңызды рөл атқарған отбасы және оның мүшелерінің әлеуметтік қорғалу мәселелеріне арналған.

Диссертациялық зерттеу жұмысы шын мәнінде бүгінгі таңдағы өзекті де, күрделі мәселеге арналған және ғылыми тұрғыдан зерттеуді талап етеді.

Адам құқығының қорғалуын қамтамасыз ететін және әлеуметтік мұқтаждығын қанағаттандыратын шаралар жүйесін жетілдіру және оны іске асыру мәселесі ұлттық және халықаралық деңгейде өзекті мәселе қатарында тұр. Ол барлық қоғам мүшелерінің материалдық және әлеуметтік жағдайынан тыс қоғамдық қажеттілігін құрып, мемлекеттің әлеуметтік саясатының маңызды бағыттарының бірі ретінде мемлекеттік бағдарламалар мен Жолдаулардан тікелей бастау алады.

Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясатының тұжырымдамасында, векторлық бағыттардың ішінде құқықтың негізгі міндеттерінің бірі әлеуметтік құқықтарды қамтамасыз етудің және қазіргі заманғы әлеуметтік саясатты іске асырудың пәрменді тетіктерін одан әрі қалыптастыру болып табылатыны айқындалған. Жұмыстың өзектілігінің негізінде – елеулі мемлекеттік шығындар, ата-ана мен бала жөніндегі қолдау жүйесі және отбасылардың, балалардың өмір сүру деңгейінің нақты төмен деңгейі, қоғамның, партия өкілдерінің қазақстандық азаматтардың кедейлік мәселелерін дереу шешу туралы көптеген талаптары арасындағы нақты қоғамдық қарама-қайшылықтан туындайтын мәселелерінің кеңінен қарастырылуы аталған диссертациялық зерттеу тақырыбының өзектілігін айқындап отыр.

Қазақстандық әлеуметтік заңнаманы дамытуда тұтастықтың болмауы, әлеуметтік төлемдердің еңбекке қабілетсіз адамдар үшін өмір сүрудің негізгі көзі ретіндегі маңызы туралы теориялық мәселелердің жеткіліксіз пысықталуында, отбасыларды, балаларды, ата-аналарды әлеуметтік қорғау деңгейін төмендететін заңнаманың ақаулы дамуы диссертациялық зерттеу жұмысының өзектілігін, отбасы, ана мен әке және баланы әлеуметтік қорғауды ғылыми тұрғыда зерттеу қажеттілігін айқындайды.

2. Диссертацияға қойылатын талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелері.

Диссертациялық жұмыстың мазмұны - жүргізілген зерттеу жұмысының нәтижелері жаңа ғылыми сипатқа ие екендігін көрсетеді. Ізденуші зерттеудің мақсаты мен міндеттерін айтарлықтай тұжырымдаған, сондай-ақ, қазіргі заманғы теориялық және практикалық негіздерге сүйене отырып, төмендегідей маңызды нәтижелерге қол жеткізгендігін айтуға болады:

Бірінші нәтиже. Отбасында балалары бар азаматтардың ата-аналық міндеттері жоқ азаматтарға қатысты конституциялық міндеттері айқындалған. Отбасын және оның мүшелерін қорғау әлеуметтік-экономикалық шаралар кешені ретінде анықталған;

Екінші нәтиже. «Ең төменгі әлеуметтік стандарттар және олардың кепілдіктері туралы» салааралық заңға ұсыныстар енгізу ұсынылады;

Үшінші нәтиже. ХЕҰ-ның әлеуметтік қамсыздандыру саласындағы арнайы конвенцияларын Қазақстанның ратификациялауын ұсынады;

Төртінші нәтиже. Қазақстанда балалы отбасыларды қолдаудың стратегиясы қабылдауға ұсыныстар жасалған;

Бесінші нәтиже. Отбасында баланың дүниеге келуіне байланысты Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қорынан төленетін әлеуметтік төлемдерге қатысты ұлттық заңнамаларға өзгерістер енгізу және оны жетілдіруге қатысты ұсынылды;

Алтыншы нәтиже. Әлеуметтік қорғау ретінде отбасына төленетін әлеуметтік төлемдерді ең төмен күнкөріс деңгейімен бағалауды ұсынады;

Жетінші нәтиже. Мүмкіндігі шектеулі балаларды, жетім балаларды, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды әлеуметтік қорғау функцияларын орындауда, материалдық тұрғыдан, адамның қадір-қасиетіне, олардың еркін және толық дамуын қамтамасыз ету талаптарына сәйкес келетін жағдайда өмір сүру қажеттігін қамтамасыз ету отбасы, қамқоршы және қорғаншылары арқылы жүзеге асыру арқылы мүмкіндігін қолдануды ұсынады;

Сегізінші нәтиже әлеуметтік сақтандырумен қамтылған ең төменгі әлеуметтік стандарттар мен тәуекелдер жүйелерінің мазмұнын реформалау ұсынылады.

Ізденушінің диссертациялық зерттеу жұмысын жазу барысында қол жеткізілген нәтижелердің барлығы да ғылыми негізделген және практикалық қажеттілігі дәлелденген.

3. Ізденуші диссертациясында тұжырымдалған әрбір нәтиженің, тұжырымдары мен қорытындыларының негізделуі және шынайылық дәрежесі.

Ізденушінің зерттеу барысында қол жеткізген нәтижелері мен жасаған ғылыми тұжырымдарының шынайылығы және негізделуі теориялық-әдіснамалық негізделуімен, жұмыстың ғылыми ақпаратының айқындығымен және мақсат пен міндеттердің қисындылығымен, тұжырымдарының деректік тұрғыда дәйектелуімен қамтамасыз етілген.

Бірінші нәтиже. Негізді, әрі шынайы. Себебі ата-аналардың конституциялық-құқықтық міндеттері мемлекеттің отбасына мемлекет тарапынан көмек көрсету арқылы теңестірілуі қатысты заңнамаларды зерттеу, ғалымдардың зерттеулерін талдау нәтижесінде алынған.

Екінші нәтиже. Негізді, әрі шынайы. Өйткені «Ең төменгі әлеуметтік стандарттар және олардың кепілдіктері туралы» салааралық заңнамаларды талдау нәтижесінде алынған.

Үшінші нәтиже. Негізді, әрі шынайы. Себебі, отбасын және оның мүшелерін, ана пен әкені, балаларды әлеуметтік қамсыздандыру аясындағы конвенциялардың маңызын, тиімді тұстарын талдау жүргізу нәтижесінде алынған.

Төртінші нәтиже. Негізді, әрі шынайы. Өйткені, балалы отбасыларды қолдаудың бүгінгі күні құқықтық құралы стратегияның қабылдануы жағдайында қоғамдағы отбасы, ана мен әке, баланы әлеуметтік қорғаудың мүмкін болатын болжамдарын зерттеу және талдау нәтижесінде алынған.

Бесінші нәтиже. Негізді, әрі шынайы. Себебі, қолданыстағы заңнамаларды, теория мен тәжірибені саралау, зерттеу нәтижесінде алынған.

Алтыншы нәтиже. Негізді, шынайы. Себебі қолданыстағы әлеуметтік көмек пен қолдау шараларын бағалау шарасы ретінде АЕК-ң тиімсіздігі анықталған.

Жетінші нәтиже. Негізді, шынайы. Өйткені мүмкіндігі шектеулі балаларды, жетім балаларды, сондай-ақ ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды әлеуметтік мекемелерде ұстау кезіндегі тәжірибелік саралау нәтижесінде алынған.

Сегізінші нәтиже. Негізді, шынайы. Себебі әлеуметтік стандарттар мен тәуекелдер жүйесін реформалау қажеттігі заңнамалар мен тәжірибеге салыстырмалы талдау жүргізу нәтижесінде алынған.

4. Ізденушінің диссертациясында тұжырымдалған әрбір ғылыми нәтиже (қағида) мен қорытындының жаңашылдық деңгейі.

Бірінші нәтиже – жаңа болып табылады. Себебі ата-аналардың конституциялық-құқықтық міндеттері мемлекеттің отбасына мемлекет тарапынан көмек көрсету арқылы теңестірілуі және оның маңызына нақты қорытындылар жасалған.

Екінші нәтиже – жаңа болып табылады. Себебі, ізденушінің ұсынысы негізінде әлеуметтік қолдауды жақсарту, нақты заңнамаларға өзгерістер енгізу, заңнаманы жетілдіруге қатысты нақты тұжырымдама жасаған.

Үшінші нәтиже – жаңа болып табылады. Себебі әлеуметтік қамтамасыз ету аясындағы конвенцияларға жүргізілген зерттеу және талдау жұмыстары нәтижесінде алынған.

Төртінші нәтиже – жаңа болып табылады. Себебі, отбасы, ана мен әке және баланы әлеуметтік қорғауға байланысты Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамаларын, әлеуметтік қорғаудың жай-күйі туралы Ұлттық баяндамаларды, мемлекеттік органдардан алынған статистикалық мәліметтерді зерттеу және талдау нәтижесінде алынған.

Бесінші нәтиже – жаңа болып табылады. Қазақстан Республикасының отбасы, ана мен әкені, баланы әлеуметтік қорғау заңнамаларын талдау негізінде нақты тұжырымдама жасала отырып алынған.

Алтыншы нәтиже-жаңа. Себебі әлеуметтік қамсыздандыру тетігі ретіндегі жәрдемақыларды АЕК-н бекітудің тиімсіздігі тәжірибелік талдауға негізделіп алынған.

Жетінші нәтиже- ішінара жаңа. Себебі мүмкіндігі шектеулі балаларды, жетім балаларды, сондай-ақ ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды мемлекеттік мекемелерде ұстаудың тиімсіздігі туралы пікірталастар бар.

Сегізінші нәтиже- жаңа. Себебі, әлеуметтік қолдау мәселесі Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамаларын, сондай-ақ көптеген отандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми еңбектері мен тұжырымдарын зерттеу, талдау нәтижесінде алынған.

5. Алынған нәтижелердің теориялық және практикалық маңыздылығы.

Диссертациялық жұмыс – отбасын, ана мен әкені және баланы әлеуметтік қорғау саласындағы өзекті теориялық және практикалық мәселелердің жаңа шешімдерін кешенді түрде қамтитын, ішкі бірлігімен сипатталатын аяқталған зерттеу жұмысы болып табылады.

Зерттеу жұмысының негізгі мақсаттары мен міндеттерін негізге ала отырып, бай деректік материалдар негізінде жасалған тұжырымдар мен қорытындылардан алынған нәтижелерді заң жобаларын дайындау және қоршаған табиғи ортаны қорғауға қатысты жобаларда қолдануға болады.

6. Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының жариялануының жеткіліктігіне растама.

Барлық ғылыми нәтижелер бойынша ашық баспада ҚР Білім және ғылым министрлігі Жоғары оқу орындарына ұсынған 1 монография, 1 оқу құралын басып шығарылды.

Зерттеудің негізгі мазмұны мен нәтижелері ғылыми және ғылыми-практикалық басылымдарда жарияланған 20-дан астам мақалада, оның ішінде – шетелдік басылымдарда Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым сапасын қамтамасыз ету Комитеті ұсынған басылымдарда көрсетілген.

7 мақала - Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларда жарияланды:

1. «Конституционно-правовой статус несовершеннолет-него: проблемы теоритико-методолгического моделирования»// Республиканский научно-теоретический журнал «Наука и новые технологии». – Бишкек. –2012. – №3. – С. 215-219.

2. «Основные направления развития ювенальной политики Республики Казахстан в вопросах защиты прав и свобод несовершеннолетних» // Материалы XXXI Международной научно –практической конференции:

«Научная дискуссия: вопросы юриспруденции»: Сборник научных статей/Москва, 2014. – №11(30). – С. 6-12.

3. «Историко-правовые аспекты деятельности государств в вопросах законодательного обеспечения организации правовой защиты прав и свобод несовершеннолетних» // «The Fourth International Scientific Conference on Private and Public Law 17, November 2014. – Vienna. – P. 14-26.»

4. «Унификация нормативно-правовых актов Евразийского Экономического союза: преграды и перспективы»// Правовой статус и этапы становления Конституции Республики Казахстан: Материалы Международной научно-практической конференции в честь 20-летия Конституции Республики Казахстан/Уральск, 2015. –С. 77-84.

5. «Бала және бала тәрбиелеп отырған отбасыларды әлеуметтік қамсыздандыру мәселелері» //Актуальные вопросы гуманитарных наук и образования в контексте модернизации общественного сознания»: Материалы международной конференции/Павлодар, 2018. – С. 111-117.

6. «Human dignity in providing social protection for families with children»// Актуальные проблемы права, экономики и образования на современном этапе: теория и практика: Материалы VIII (on-line) заочной международной научно-практической конференции/Алматы, 2020. – С. 96-103.

7. «Вопросы международно-правового регулирования социального обеспечения по родительству и детству»// Модернизация правовой системы в контексте стратегии развития страны: казахстанская модель обеспечения интересов личности, общества и государства: Материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 70-летию д.ю.н., проф. Б.Х. Толеубековой

5 мақала - ҚР БҒМ-нің ғылым және білім саласындағы бақылау Комитетімен ұсынылған журналдарда жарияланды:

1. «Возрастные периоды развития как основания для определения и формирования конституционно-правового статуса несовершеннолетних» // Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н.Гумилева. – 2017. – №2 (31). – С. 30-36.

2. «Ювенальная юстиция в Республике Казахстан: теоретико-правовые и практические аспекты развития» // «Қазақстанның ғылымы мен өмірі» Халықаралық ғылыми көпшілік журналы. Заң сериясы. – Астана. – 2017. – №6 (50). – 219-221 б.б.

3. «ӘЫДҰ стандарттары ұлттық әлеуметтік –еңбек құқығын жетілдіру құралы ретінде» // «Вестник КазНУ имени аль-Фараби. - Серия юридическая. – 2019. – №1 (89). – С.72-81.

4. «Қазақстандағы отбасы, ата-ана және балалықты әлеуметтік қамсыздандырудың конституциялық негіздері »// Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н.Гумилева. - Серия Право. – 2020. – №1(130). – С. 90-105

5. «Уголовно-правовой анализ злоупотребления должностными полномочиями» // Международный научно-популярный журнал «Наука и жизнь Казахстана». – 2020. – №5(2). – С. 29-33.

4 мақала - Scopus деректер базасында тіркелген және индекстелетін журналдарда жарияланды:

1. «Problems of Overcoming Poverty in the Republic of Kazakhstan» // «Mediterranean Journal of Social Sciences. Volume 6, Issue 3, 2015, Pages 169-176

2. «Development of the Eurasian Economic Union as the Integration Stage in the Eurasian (post-Soviet) Area» // «Journal of Advanced Research in Law and Economics. – Vol 7 No 6 (2016). Pages 1509-1517.

3. «The Phenomenon of Ownership in Terms of Economic and Legal Categories»// Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences, Vol. 13, Issue 3, 2019. Pages 135-142

4. «Ensuring social guarantees and human rights for the implementation of the labour legislation of the Republic of Kazakhstan»// Rivista Di Studi Sulla Sostenibilita. – 2020. - P. 315-331.

Оқу құралдары, монография

1. Система ювенальной юстиции Республики.- Казахстан Алматы: Издательство «Nurpress», 2013. – Монография. 342 с.

2. Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандардың құқықтары мен бостандықтарын қорғаудың конституциялық-құқықтық мәселелері.- Орал: Издательство «ҚазИЖТЖУ», 2019. – Учебное пособие. 103б.

7. Диссертация мазмұнындағы және рәсімделуіндегі кемшіліктер мен ұсыныстар.

Диссертация жоғары бағаға лайықты, дегенмен бірлі-жарымды ұсыныстарды талап етеді:

1) Отбасы, ана мен әке және баланы әлеуметтік қорғау мәселесінде көпбалалы отбасына әлеуметтік қорғау мәселесінде бір отбасында, бір жерде тұрған жағдайда көпбалалы отбасы мәртебесінің анықталатыны және соған байланысты жәрдемақы берілетіндігіне қатысты тереңірек зерттегенде зерттеу құндылығы одан әрі арта түсер еді.

2) Зерттеу жұмысында әлеуметтік тәуекел жағдайындағы ана мен әке және баланы әлеуметтік қорғау мәселесінде шетелдердің тәжірибесін қарастыруы қажет еді.

Жоғарыда келтірілген ескертулер мен ұсыныстар диссертациялық зерттеу жұмысының құндылығын, мәнін және ғылыми маңыздылығын төмендетпейді, тек қана ұсыныстық сипатта болып табылады.

8. Диссертация мазмұнының Ғылыми дәреже беру ережелерінің талаптарына сәйкестігі.

Диссертацияның алға қойған міндеттері шешімін тауып, мақсаты орындалған. Жұмыста қазіргі заманғы талаптарға сай келетін теориялық және практикалық маңызы жоғары мәселелер ғылыми шешімін тапқан.

Аталған диссертация диссертациялық жұмысты рәсімдеу талаптарына сай жазылған. Ғылыми зерттеу нәтижелері мен ұсыныстары негізді, әрі дәйекті.

Ізденуші Куттығалиева Анархан Райымовнаның «Қазақстанда отбасы, ана мен әке және баланы әлеуметтік қорғау: теориялық және тәжірибелік мәселелері» тақырыбындағы диссертациялық зерттеу жұмысы жоғары бағаға

лайықты және 6D030100 - «Құқықтану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін беруге лайықты деп есептеймін.

Ресми рецензент:

заң ғылымдарының докторы,

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті,

заң факультеті, мемлекет және құқық теориясы

және тарихы, конституциялық және әкімшілік

құқығы кафедрасының профессоры

Ибраева А.С.

РАСТАЙЛЫҢ
әл-Фараби атындағы Қазқ / Ғылым кадрлар
даярлау және аттестаттау басқармасының бас
ЗАВЕРЯЮ
Начальник управления подготовки и аттеста
научных кадров КазНУ им. аль-Фараби
Р.Е. Кудайбергенова _____
« _____ » _____ 20 _____ ж./г.

